

Tereny zieleni publicznej (parki, skwery, otwarte tereny rekreacyjne) oraz lasy towarzyszące terenom zurbanizowanym to czynnik warunkujący jakość życia mieszkańców. Prócz podstawowych funkcji przyrodniczych (biologicznej, hydrologicznej i klimatycznej), pełnią funkcje pozaprzyrodnicze (społeczną, zdrowotną, estetyczną). Są miejscem wypoczynku, sprzyjają aktywności fizycznej, kształtują ład przestrzenny. Stanowią też nierzadko barierę dla zjawiska rozlewania się miast.

W dobie negatywnych zjawisk klimatycznych są przeciwwagą dla powierzchni uszczelnionych i kumulujących ciepło, a ich zdolność do retencjonowania wody i podnoszenia wilgotności wpływa na tzw. proces mitygacji (niwelowania negatywnych skutków globalnego ocieplenia) i adaptacji (przystosowywania się do nowych warunków klimatycznych). Nierzadko mają też walor promocyjny, a ich sąsiedztwo podnosi wartość inwestycyjną nieruchomości. To atuty w budowaniu konkurencyjnej pozycji obszaru i jego wizerunku miejsca zdrowego i przyjaznego.

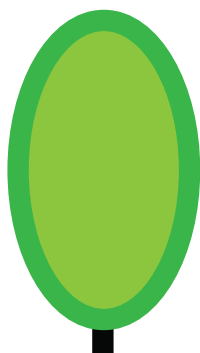
Wszelkiego typu tereny przyrodnicze towarzyszące terenom zurbanizowanym powinny być kształtowane jako system przyrodniczy, dla zapewnienia ciągłości powiązań. Jest to warunek konieczny dla prawidłowego funkcjonowania systemu, czyli zapewnienia migracji fauny i flory, zachodzenia procesów samoregulacji i wzbogacania przez wymianę materii, informacji genetycznej, itp.).

W powiązaniu z miastami systemy przyrodnicze przyjmują różną formę, jak np. „zielone” pierścienie wokół miast/metropolii lub tzw. „zielone” struktury: w postaci klinów, pasm lub układów mieszanych. Są one kształtowane na bazie lasów, kompleksów parkowo-leśnych i parków. Bywają uzupełniane innymi terenami biologicznie czynnymi, jak: doliny, obszary naturalnej sukcesji, łąki, pola, itp. Współcześnie tereny te zaliczane są do tzw. zielonej i niebieskiej infrastruktury, która z kolei zapewnia realizację usług ekosystemowych (źródło korzyści środowiskowych, gospodarczych i społecznych). Jakość i ilość terenów przyrodniczych warunkuje zatem funkcjonowanie każdego miasta i metropolii zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, zdefiniowaną w ustawie Prawo ochrony środowiska, także przyjętą w Konstytucji RP (art. 5). Wbrew utartym stereotypom, związanym z przemysłową przeszłością części miast GZM, tereny zieleni publicznej i lasy stanowią łącznie ponad ¼ całego obszaru GZM, w tym: lasy to 25,4%, a parki i skwery w gestii samorządów to ok. 1 %.

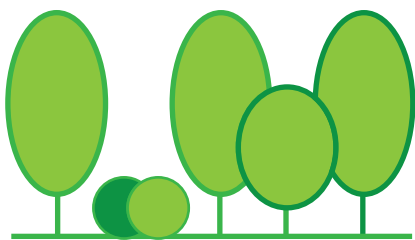
Tereny parkowe, leśnie i otwarte tereny rekreacyjne znajdujące się na terenie gmin GZM lub w ich sąsiedztwie to częściowo zasługa inicjatywy podjętej w latach sześćdziesiątych XX w. o nazwie Leśny Pas Ochronny dla ówczesnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Jego efekty widoczne są do dziś, choć zwykle brak jest świadomości, że miały swój początek ponad pięć dekad wstecz.

Jedno duże drzewo:

- ◆ pobiera 22 kg CO₂ z atmosfery, w zamian produkując tlen.
- ◆ w ciągu 10 lat produkuje tyle tlenu, ile zużywa człowiek podczas 20 lat życia.
- ◆ w ciągu sezonu wegetacyjnego neutralizuje toksyczne składniki równoważne dla spalin ze 130 kg benzyny.

Podstawowe definicje

TERENY ZIELENI:

tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności: parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe, cmentarze, zieleń towarzysząca drogom na terenie zabudowy, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom, dworcom kolejowym oraz obiektom przemysłowym;

(art. 5 pkt. 21 ustawy z dnia 16.04.2014 r. o ochronie przyrody, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.)

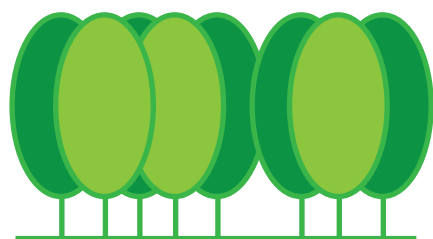
LAS:

grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną (uprawami leśnymi) – drzewami, krzewami i runem leśnym - lub przejściowo jej pozbawiony:

- ♦ przeznaczony do produkcji leśnej,
- ♦ stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego,
- ♦ wpisany do rejestru zabytków;

grunt związany z gospodarką leśną, zajęty pod wykorzystywane dla potrzeb gospodarki leśnej: budynki i budowle, urządzenia melioracji wodnych, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywany na parkingi leśne i urządzenia turystyczne;

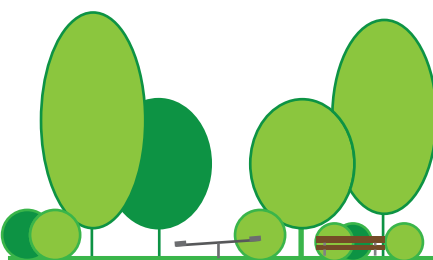
(art. 3 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach, t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 6 z późn. zm.)

PARK I SKWER/ZIELENIEC

Brak formalnej przyjętej definicji parku i skweru/zieleńca, ani ich granicznych powierzchni (umownie przyjmuje się granicę 2 ha);

Park spacerowo-rekreacyjny: teren zieleni z roślinnością wysoką i niską o powierzchni co najmniej 2 ha, urządzony i konserwowany z przeznaczeniem na cele wypoczynkowe ludności, wyposażony w drogi, aleje spacerowe, ławki, place zabaw itp. Do powierzchni parku należy wliczyć również wody znajdujące się na terenie tego obiektu (np. stawy). Dodatkowo do powierzchni parku należy wliczyć: tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk, placów gier itp., o ile są dostępne do użytku powszechnego.

Zieleniec: teren zieleni o powierzchni poniżej 2 ha, w którego funkcji dominuje wypoczynek (np. występują alejki z ławkami, place zabaw itp.). Do tej kategorii obiektów należy zaliczyć również zieleń towarzyszącą placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom użyteczności publicznej, pomnikom itp. oraz bulwarom i promenadom. Zieleńiec może tworzyć kompozycje zieleni niskiej (trawniki, kwietniki) oraz elementy nasadzeń drzew i krzewów. Dodatkowo do powierzchni zieleńca należy wliczyć: tereny sportów wodnych, otwartych kąpielisk, boisk, placów gier itp., o ile są dostępne do użytku powszechnego.

(definicje GUS)

Podstawowe definicje

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

(art. 3 pkt. 50 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1396 z późn. zm.)

ZIELONA STRUKTURA / PIERŚCIENIE

tereny przyrodnicze towarzyszące obszarom wysoce zurbanizowanym; oprócz tworzenia tzw. systemu przyrodniczego w strukturze funkcjonalnej danego obszaru mogą być one kształtowane w różnej formie, jak np.:

- zielony pierścień (green belt): pas terenu otaczający miasto, obejmujący m.in.: pola uprawne, łąki i pastwiska, lasy, sady i inne (nie zawsze zwarty i zamknięty układ);
- zielone kliny (green wedges): układ terenów przyrodniczych wnikający „do wnętrza” obszaru zurbanizowanego, lecz niepowiązane ze sobą;
- zielone serce (green heart): rozległy obszar terenów otwartych zlokalizowany wewnątrz aglomeracji policentrycznej;
- granica rozwoju zabudowy (Urban Growth Boundary): tereny stanowiące granicę, poza którą nie przewiduje się rozwoju zabudowy, a tym samym nie ma potrzeby rozbudowy infrastruktury technicznej.

Dla miasta / metropolii rozwiązaniem optymalnym jest model pierścieniowo-klinowy. Kształtowanie „zielonych pierścieni” (o szer. 10 - 100 km) to rozwiązanie stosowane w Polsce, jak i za grani-

W Europie występują m.in. wokół Londynu (Metropolitan Green Belt), Paryża, Berlina, Vitoria-Gasteiz, w obszarze metropolitalnym Randstad w Holandii (gdzie miasta: Rotterdam, Amsterdam, Haga, Utrecht tworzą układ podkowy, a środek to tzw. „zielone serce”).

W Polsce takie struktury występują w otoczeniu większych miast i aglomeracji. Na terenie dzisiejszego województwa śląskiego istnieją efekty tzw. Leśnego Pasa Ochronnego Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego z lat 60. i 70 XX w.

TEREN BIOLOGICZNIE CZYNNY

grunt rodzimy pokryty roślinnością oraz wodę powierzchniową na działce budowlanej, a także 50% sumy nawierzchni tarasów i stropodachów, urządzonych jako stałe trawniki lub kwietniki na podłożu zapewniającym ich naturalną wegetację, o powierzchni nie mniejszej niż 10 m.

(wg § 3 pkt 22 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dn. 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie)

SYSTEM PRZYRODNICZY MIASTA

system terenów biologicznie czynnych różnej rangi, pełniący nadrzędne funkcje przyrodnicze (klimatyczna, hydrologiczna, biologiczna) i funkcje poza-przyrodnicze (wypoczynkowa, estetyczna, osadnicza), złożony z obszarów węzłowych i węzłów (czyli podstawowych i wspomagających źródeł zasilania) oraz korytarzy i sięgaczy (czyli podstawowych i wspomagających dróg zasilania), powiązanych ze sobą i z regionalnym systemem przyrodniczym procesami wymiany materialno-energetycznej (warunkiem prawidłowego funkcjonowania jest ciągłość).

(wg.: Szulczewska B., Kaftan J. (red.) 1996: Kształtowanie Systemu

FORMY OCHRONY PRZYRODY:

- ◆ parki narodowe;
- ◆ rezerваты przyrody;
- ◆ parki krajobrazowe;
- ◆ obszary chronionego krajobrazu;
- ◆ obszary Natura 2000;
- ◆ pomniki przyrody;
- ◆ stanowiska dokumentacyjne;
- ◆ użytki ekologiczne;
- ◆ zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- ◆ ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

(wg art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody)

Zielona infrastruktura

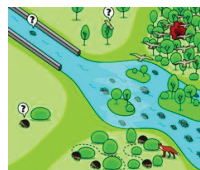
różnego typu tereny przyrodnicze służące: dostarczaniu usług ekosystemowych (korzyści środowiskowych, ekonomicznych i społecznych), wzmacnianiu bioróżnorodności, łagodzeniu negatywnych zmian klimatycznych oraz podnoszeniu wartości ekologicznej terenów rolnych; jest to pojęcie pokrewne do systemu przyrodniczego występującego w planowaniu przestrzennym.

(na podstawie: Zielona infrastruktura, Komisja Europejska - http://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/Green_infra/pl.pdf, 2010)

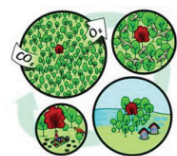
ZIELONA INFRASTRUKTURA: elementy, rola, kształtowanie

elementy łączące tereny przyrodnicze, które uległy defragmentacji w wyniku działania człowieka: przejścia dla zwierząt i „zielone” kładki, itp.

ochrona przed fragmentacją terenów przyrodniczych: wielkość terenu biologicznie czynnego ma znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania fauny i flory

funkcja bioklimatyczna: pochłanianie CO₂, wpływ na adaptację do zmian klimatu, regulacja stosunków wodnych, hamowanie erozji, bytowanie i żerowanie zwierząt, rekreacja ludzi, itp.

wykorzystywanie terenów o różnych funkcjach, jako łączniki poszczególnych elementów systemu, np. rzeki, skupiska drzew

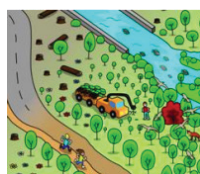
korzyści dla ludzi: miejsce rekreacji, wpływ na lepszą jakość powietrza i retencję wody, ochrona przeciwpowodziowa, itp. (tzw. usługi ekosystemowe)

prowadzenie inwestycji w sposób zrównoważony: z korzyścią dla człowieka lecz uwzględniając i zachowując aspekty przyrodnicze danego miejsca

element terenów zurbanizowanych wpływający na warunki życia, skutki wyspy ciepła, siłę nawałnych deszczy, itp.: parki, zielone dachy i ściany, zadrzewione aleje, itp.

rekultywacja terenów zdegradowanych w kierunku przyrodniczym lub ich pozostawienie do naturalnej sukcesji

źródło: <http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/illustrations.htm>

USŁUGI EKOSYSTEMOWE:

KORZYŚCI JAKIE CZŁOWIEK CZERPIE ZE ŚRODOWISKA, W TYM Z JEGO ZASOBÓW, OBEJMUJĄCY 4 GRUPY USŁUG:

- ◆ usługi zaopatrywania: zasoby, bezpośrednio eksploatowane przez ludzi, jak np. żywność, włókna, woda, surowce naturalne, składniki do leków;
- ◆ usługi wspierające: procesy pośrednio pozwalające na eksploatację zasobów naturalnych, takie jak produkcja czy zapylenie;
- ◆ usługi regulacyjne: naturalne mechanizmy wpływające na regulację klimatu, cyrkulację substancji odżywczych i wody, zapobieganie powodziom, itp.;
- ◆ usługi kulturowe: korzyści czerpane ze środowiska dla celów rekreacyjnych, kulturalnych i duchowych.

Tereny zieleni publicznej w GZM

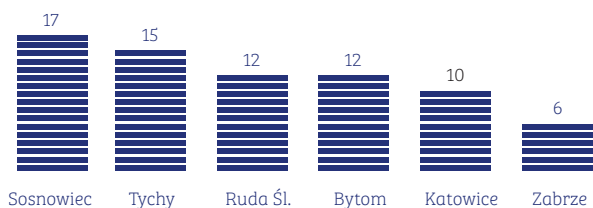
(w gestii samorządów lokalnych)

Tereny zieleni publicznej w GZM w gestii samorządów lokalnych (wg GUS to: parki spacerowo-wypoczynkowe i zieleńce) zajmują łącznie powierzchnię niemal 27 km² (ok. 18 km² to parki a 9 km² to zieleńce), co stanowi ok. 46,4% terenów zieleni ogółem w GZM.

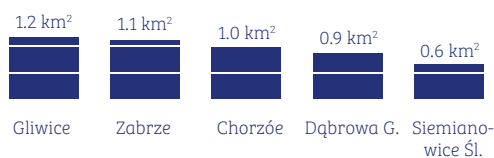
Gminy o największej powierzchni parków spacerowo-wypoczynkowych

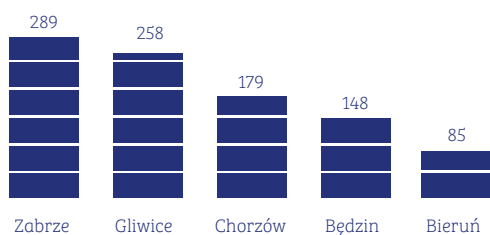
Gminy o największej liczbie parków spacerowo-wypoczynkowych

Gminy o największej powierzchni skwerów/zieleńców

Gminy o ich największej liczbie skwerów/zieleńców

lp.	Gmina	parki spacerowo-wypoczynkowe		Zieleńce	
		[szt.]	[ha]	[szt.]	[ha]
1.	Będzin	8	70,10	148	72,20
2.	Bieruń	1	5,15	85	44,88
3.	Bobrowniki	1	45,40	8	1,60
4.	Bojszowy	0	0,00	5	4,30
5.	Bytom	12	108,80	20	7,90
6.	Chełm Śląski	bd	bd	bd	bd
7.	Chorzów	6	32,72	179	105,50
8.	Czeladź	6	42,00	9	7,00
9.	Dąbrowa G.	4	180,00	52	92,00
10.	Gierałtowie	1	8,39	0	0,00
11.	Gliwice	5	30,57	258	119,72
12.	Imielin	0	0,00	2	0,40
13.	Katowice	10	173,80	82	39,70
14.	Knurów	3	12,00	24	23,60
15.	Kobiór	0	0,00	3	4,60
16.	Lędziny	1	10,00	2	3,90
17.	Łaziska Górne	2	35,50	4	1,85
18.	Mierzęcice	bd	bd	bd	bd
19.	Mikołów	2	15,80	14	4,95
20.	Mysłowice	1	11,55	11	10,96
21.	Ożarówce	0	0,00	3	1,00
22.	Piekary Śląskie	6	16,00	18	4,10
23.	Pilchowice	2	4,63	0	0,00
24.	Psary	0	0,00	1	1,40
25.	Pyskowice	1	3,40	24	9,80
26.	Radzionków	3	45,00	16	10,00
27.	Ruda Śląska	12	61,70	81	58,00
28.	Rudziniec	1	2,59	32	16,65
29.	Siemianowice Śl.	5	68,00	43	66,90
30.	Siewierz	0	0,00	10	3,50
31.	Sławków	0	0,00	15	4,80
32.	Sosnowiec	17	143,56	30	38,08
33.	Sośnicowice	0	0,00	20	4,61
34.	Świerklaniec	1	160,60	0	0,00
35.	Świątchłowie	7	23,70	20	5,70
36.	Tarnowskie G.	4	184,85	32	6,74
37.	Tychy	15	237,11	20	8,46
38.	Wojkowice	1	16,00	2	0,38
39.	Wyry	0	0,00	1	0,30
40.	Zabrze	9	61,85	289	117,18
41.	Zbrosławice	0	0,00	5	1,00

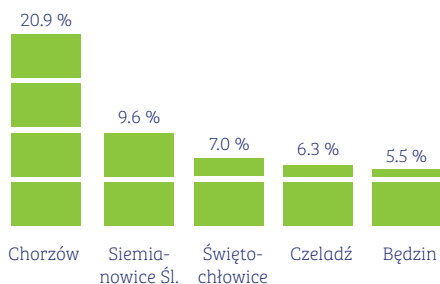
Podstawowe tereny przyrodnicze GZM

(lasy, parki i zieleńce)

Tereny zieleni w GZM (wg danych GUS, 2018 r.)

Tereny zieleni w gminach GZM (wg GUS to: parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej) zajmują ok. 58,1 km² powierzchni, co stanowi ok. 2,3% całego obszaru GZM.

Gminy o największym wskaźniku udziału terenów zieleni w stosunku do powierzchni gminy

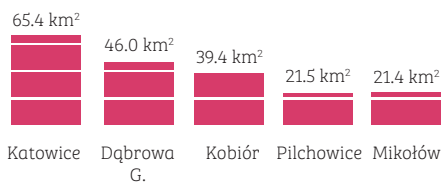

Gminy o największej powierzchni terenów zieleni:

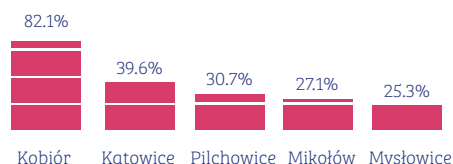

Lasy w GZM

Gmina o największej powierzchni lasów ogółem

Gmina o największym udziale powierzchni lasów ogółem

Parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej		powierzchnia w gminie [ha]	udział w powierzchni ogółem [%]
lp.	Gmina		
1.	Będzin	206,13	5,5
2.	Bieruń	64,82	1,6
3.	Bobrowniki	47,19	0,9
4.	Bojszowy	4,30	0,1
5.	Bytom	349,74	5,0
6.	Chełm Śląski	0,41	0,0
7.	Chorzów	693,94	20,9
8.	Czeladź	102,43	6,3
9.	Dąbrowa Górnicza	456,39	2,4
10.	Gierałtówice	8,70	0,2
11.	Gliwice	425,72	3,2
12.	Imielin	0,40	0,0
13.	Katowice	549,88	3,3
14.	Knurów	99,79	2,9
15.	Kobiór	4,60	0,1
16.	Lędziny	22,30	0,7
17.	Łaziska Górne	63,22	3,1
18.	Mierzęcice	0,67	0,0
19.	Mikołów	53,90	0,7
20.	Mysłowice	77,71	1,2
21.	Ożarówice	1,00	0,0
22.	Piekary Śląskie	89,97	2,3
23.	Pilchowice	6,40	0,1
24.	Psary	1,40	0,0
25.	Pyskowice	40,60	1,3
26.	Radzionków	62,64	4,7
27.	Ruda Śląska	320,98	4,1
28.	Rudziniec	35,68	0,2
29.	Siemianowice Śląskie	243,90	9,6
30.	Siewierz	5,59	0,1
31.	Sławków	5,40	0,1
32.	Sosnowiec	458,35	5,0
33.	Sośnicowice	4,87	0,3
34.	Świerklaniec	167,72	3,8
35.	Świętochłowice	93,29	7,0
36.	Tarnowskie Góry	273,48	3,3
37.	Tychy	402,86	4,9
38.	Wojkowice	18,81	1,5
39.	Wyry	1,82	0,1
40.	Zabrze	341,51	4,2
41.	Zbrosławice	4,58	0,0
RAZEM GZM		5 813,09	2,3%

Lasy w GZM

Lasy stanowią ok. 25% powierzchni GZM; dla porównania lesistość województwa śląskiego to ok. 32% (w kraju lesistość jest poniżej 30%). Zestawienie powierzchni lasów w poszczególnej gminie przedstawiono tabelarycznie.

lp.	Gmina	Lasy publiczne ogółem		Lasy ogółem (publiczne i prywatne)	
		[ha]	[%]	[ha]	[%]
1.	Będzin	169,71	4,56	164,13	4,43
2.	Bieruń	590,20	14,75	468,00	11,70
3.	Bobrowniki	1 107,98	21,28	1 076,58	20,69
4.	Bojszowy	875,79	25,00	828,66	23,65
5.	Bytom	1 369,47	19,84	1 369,47	19,84
6.	Chełm Śląski	39,45	0,25	39,45	1,69
7.	Chorzów	228,25	6,90	228,25	6,90
8.	Czeladź	19,00	1,18	19,00	1,18
9.	Dąbrowa Górnicza	3 600,58	19,04	4 609,58	24,38
10.	Gierałtowie	351,76	9,23	377,39	9,73
11.	Gliwice	1 459,18	10,88	1 479,16	11,00
12.	Imielin	280,20	10,00	322,97	11,5
13.	Katowice	6 462,81	39,16	6 539,21	39,63
14.	Knurów	1 257,55	36,97	1264,5	37,17
15.	Kobiór	3 943,32	82,14	3 943,62	82,14
16.	Lędziny	410,33	12,8	441,4	13,78
17.	Łaziska Górne	165,78	8,25	200,94	10,00
18.	Mierzęcice	441,90	9,00	736,53	15,02
19.	Mikołów	2 052,30	25,97	2 142,20	27,11
20.	Mysłowice	1 663,86	25,19	1 669,96	25,28
21.	Ożarówce	297,78	6,45	584,06	12,69
22.	Piekary Śląskie	210,12	5,25	212,82	5,30
23.	Pilchowice	2 001,78	28,58	2 153,19	30,75
24.	Psary	602,78	13,08	663,97	14,41
25.	Pyskowice	100,92	3,22	158,92	5,09
26.	Radzionków	1,10	0,07	1,10	0,07
27.	Ruda Śląska	1 521,05	19,50	1 539,34	19,69
28.	Rudziniec	5 958,57	37,47	6 015,39	37,83
29.	Siemianowice Śląskie	36,91	1,44	36,91	1,44
30.	Siewierz	18,96	0,15	1 093,11	9,58
31.	Sławków	270,56	7,29	1451,6	39,2
32.	Sosnowiec	1 024,55	11,25	1436,8	15,78
33.	Sośnicowice	313,93	2,69	319,73	2,75
34.	Świerklaniec	1 952,37	43,37	1 957,05	43,48
35.	Świętochłowice	bd	bd	bd	bd
36.	Tarnowskie Góry	2 988,39	35,57	3 031,01	36,08
37.	Tychy	2 092,40	25,51	2 198,20	26,80
38.	Wojkowice	24,23	1,84	25,65	1,92
39.	Wyry	1 257,88	35,91	1 309,65	37,40
40.	Zabrze	905,40	7,56	916,91	11,45
41.	Zbrosławice	2 657,03	17,95	2 775,96	18,75
	RAZEM GZM	58 851,41	23%	64 864,53	25,4%

Tereny prawnie chronione

Na obszarze GZM występują niemal wszystkie formy ochrony przyrody (wg art. 6 ust. 1 ustawa o ochronie przyrody), poza parkami narodowymi. Zajmują one powierzchnię ponad 136 km² (ok. 5,3 % obszaru GZM) - wg danych GUS z 2018 r.;

lp.	Gmina	tereny prawnie chronione [ha]	rez. przyr.	Park Kraj. (PK)	obszar chr. kraj.	obszar nat. 2000	pomnik przyr.	użytek ekol.	zesp. przyr. -kraj.
1.	Będzin	303,30			2 Góra Zamkowa, Wzgórze Doroty i Lasek Grodziecki		4		
2.	Bieruń					1 Stawy w Brzeszczach	7		
3.	Bobrowniki						1		
4.	Bojszowy	42,20	1 Żubrowisko			1 Stawy w Brzeszczach	15	1 Stawy Jedlina	
5.	Bytom	397,90	1 Segiet			1 Podziemia Tarnogórsko- Bytomskie	1		3 a) Miechowicka Ostoja Leśna b) Suchogórski Labirynt Skalny c) Żabie Doły
6.	Chełm Śląski								
7.	Chorzów	245,59					1		2 a) Uroczysko Buczyna b) Żabie Doły
8.	Czeladź				1 Przełajka				
9.	Dąbrowa Górnicza	3 662,98		1 PK Orlich Gniazd	1 Otulina PK Orlich Gniazd i PK Stawki	3 a) Pustynia Będowska b) Lipienniki w Dąbrowie G. c) Łąki Dąbrowskie	20	6 a) Bagno w Antoniewie b) Młaki nad Pogorią c) Pogoria II d) Źródlika w Zakawiu e) Uroczysko Zielona f) Pustynia Będowska	1 Wzgórze Gołonoskie
10.	Gierałtowiec						5		
11.	Gliwice	56,60	1 Las Dąbrowa				7		
12.	Imielin								
13.	Katowice	232,00	2 a) Las Murckowski b) Ochojec				55	1 Płone Bagno	2 a) Szopienice-Borki b) Źródła Kłodnicy
14.	Knurów	300,00							
15.	Kobiór						6		
16.	Lędziny		-						
17.	Łaziska Górne						19	1	
18.	Mierzęce		-						
19.	Mikołów	198,20					7		2 a) Wzgórze Kamionka b) Dolina Jamny
20.	Mysłowice						14		
21.	Ożarówce								
22.	Piekary Śląskie	6,30 (zmiana w 2019)					1	2 Kocie Górki Księża Góra	
23.	Pilchowice	4 840,00		1 PK Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich			4		

Tereny prawnie chronione

lp.	Gmina	tereny prawnie chronione [ha]	rez. przyr.	Park Kraj. (PK)	obszar chr. kraj.	obszar nat. 2000	pomnik przyr.	użytek ekol.	zesp. przyr.-kraj.
24.	Psary						5		
25.	Pyskowice						22		
26.	Radzionków					1 Podziemia Tarnogórsko-Bytomskie			
27.	Ruda Śląska						12		1 Dolina Jamny
28.	Rudziniec						6		
29.	Siemianowice Śląskie	101,50			1 Przetajka		11	5 a) Brynicka terasa b) Michałkowska Kępa c) Staw pod Chorzowem d) Bażantarnia e) Park Pszczelnik	
30.	Siewierz							1 W Dolinie Przemszy	
31.	Sławków	494,00			1 Otulina PK Orlich Gniazd i Parku Krajobrazowego Stawki	1 Łąki w Sławkowie	1		
32.	Sosnowiec	37,94				1 Torfowisko Sosnowiec-Bory	64	2 a) Torfowisko Bory b) Śródleśne łąki w Starych Maczkach	
33.	Sośnicowice	2 130,10	1 Las Dąbrowa	1 PK Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich			2		
34.	Świerklaniec						1		
35.	Świętochłowice	33,10					3	3 a) Las na Górze Hugona b) Staw Foryśka c) Lasek Chropaczowski	
36.	Tarnowskie Góry	263,10	1 Segiet			1 Podziemia Tarnogórsko-Bytomskie	96		2 a) Park w Reptach i dolina rzeki Dramy b) Doły Piekarskie
37.	Tychy	19,06					2	1 Paprocany	
38.	Wojkowice						1	1 Brynicka terasa	
39.	Wry						1		
40.	Zabrze						10		
41.	Zbrostawice	241,90				1 Podziemia Tarnogórsko-Bytomskie	4		1 Park w Reptach i dolina rzeki Dramy
	RAZEM GZM	13 655,77	7	3	6	11	408	24	14

Leśny pas ochronny GOP

– kontekst historyczny

Leśny Pas Ochronny (LPO) wokół ówczesnego centrum przemysłowego tzw. Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP) założony został na przełomie lat 60. i 70. XX w. Ideą jego ukształtowania było stworzenie przestrzenno-funkcjonalnej przeciwwagi dla negatywnych skutków środowiskowych i zdrowotnych, wynikających z oddziaływania dużej koncentracji zakładów przemysłowych związanych z wydobywaniem surowców naturalnych i ich przetwórstwem.

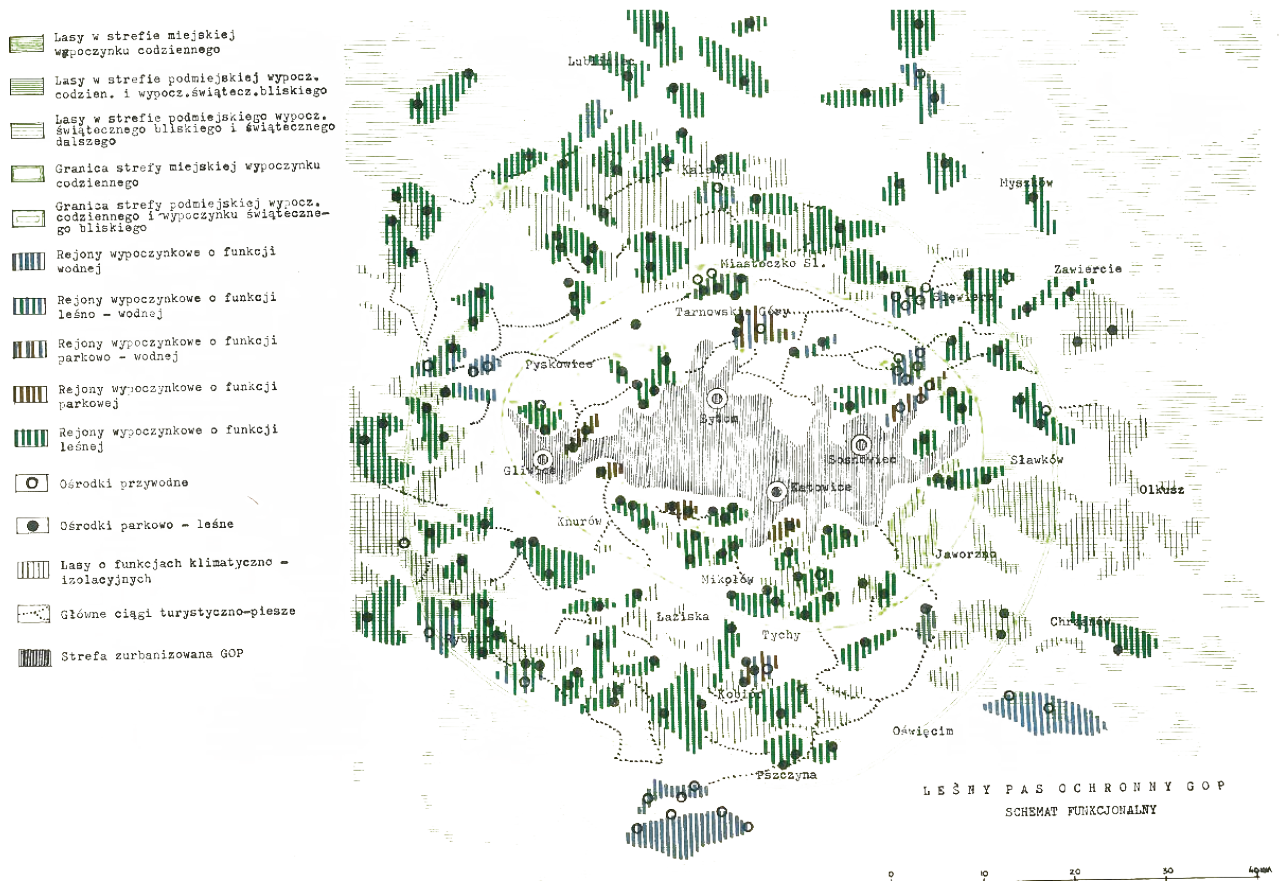
Z założenia LPO miał pełnić dwie podstawowe funkcje, nadrzędne wobec funkcji gospodarczych:

- ochronno-klimatyczną (dla minimalizacji uciążliwości przemysłu powodującej postępującą degradację środowiska i pogarszanie warunków życia w miastach);
- wypoczynkowo-zdrowotną (dla zapewnienia powszechnie dostępnych miejsc wypoczynku codziennego lub świątecznego i zapewnienia możliwości przebywania w czystszej przyrodzie);

Tworząc LPO przyjęto założenie, iż wobec ówczesnego deficytu terenów przyrodniczych funkcję tę pełnić miały wszelkie tereny leśne, rolne, nieużytki oraz zapadiska i wyrobiska poeksploatacyjne, zalane wodą. Ostatecznie LPO objął swym zasięgiem obszar o promieniu ok. 30 km (tzw. tereny obrzędne od granic GOP), licząc od granic obszaru wyznaczonego przez takie miasta, jak: Gliwice – Katowice, Bytom i Sosnowiec (Rys. 1), wyznaczając dwa pierścienie, obejmując powierzchnię ok. 180 000 ha (czyli ponad 5 razy więcej niż przewidziane na wstępie prac analitycznych 32 000 ha):

- wewnętrzny pierścień (mniej zwarty): w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zainwestowanych GOP, dostępny w czasie 30-60 min komunikacją miejską lub 30 min komunikacją indywidualną (o zasięgu: Tychy, Miasteczko Śląskie, Gliwice, Jaworzno);
- zewnętrzny pierścień otuliny leśnej (oddzielony od pierścienia wewnętrznego głównie terenami rolniczymi), o szerokości ok. 20 km: dostępny w czasie ok. 1 godz. komunikacją indywidualną (o zasięgu: Rybnik, Sławków, Kalety, Pszczyna).

Rys. 1. Schemat funkcjonalny LPO

Leśny pas ochronny GOP

– kontekst historyczny

System rejonów i ośrodków wypoczynkowych w ramach LPO został wyznaczony m.in. w oparciu o analizę walorów przyrodniczych, dostępność komunikacyjną, wartości krajobrazowe. Podstawowym założeniem była dostępność całego terenu środkami tzw. komunikacji publicznej, takich jak kolej i autobus, w granicy dojazdu do 1,5 godz., licząc od głównych ośrodków miejskich (Katowice, Gliwice, Bytom, Sosnowiec). System miał obejmować takie elementy i działania jak:

- ◆ 81 rejonów wypoczynkowych o zróżnicowanych funkcjach, w tym 33 rejony o przeważającej funkcji parkowej – w bezpośrednim sąsiedztwie GOP, w strefie wypoczynku codziennego (w miarę oddalania się od GOP sieć rejonów wypoczynkowych rozgęszczała się i zmieniała się funkcja i profil ośrodków);
- ◆ 55 ośrodków wypoczynkowych (w praktyce założono ok. 40 ośrodków);
- ◆ wykorzystanie zbiorników wodnych (np.: Goczałkowice, Paprocany, Łąka, Dzieckowice, Dzierżno Duże i Małe, Czechowice, Pławniowice, Pogoria i Kuźnica Warężyńska, Chechło itp.) oraz wyrobisk piaskowych (np. Pogoria w Dąbrowie Górniczej, Czechowice w Gliwicach, Skałka w Świętochłowicach);
- ◆ obwodnica rekreacyjna - droga krajobrazowa wokół GOP typu „parkway” (ostatecznie nie zrealizowana);
- ◆ ciągi spacerowo-turystyczne łączące rejony i ośrodki wypoczynkowe, prowadzone wzdłuż atrakcyjniejszych cieków i dolin rzecznych, z uwzględnieniem punktów widokowych, zabytków przyrody i architektury;
- ◆ przebudowa drzewostanów na mieszane i liściaste poprzez nowe nasadzenia i poprawienie warunków glebowych (z monokultury iglastej z dominacją świerka i sosny);

Lokalizacja terenów wypoczynkowych opierała się na następujących zasadach:

- ◆ Wybór terenu o wysokich walorach krajobrazowych;
- ◆ Uwzględnienie faktu tradycyjnego miejsca wypoczynku;
- ◆ Skrajne położenie w stosunku do rejonów wypoczynkowych (na obrzeżu lasu);
- ◆ Łatwa dostępność środkami komunikacji publicznej i w nawiązaniu do istniejącej sieci drogowej;
- ◆ Powiązanie z istniejącą siecią osadniczą;

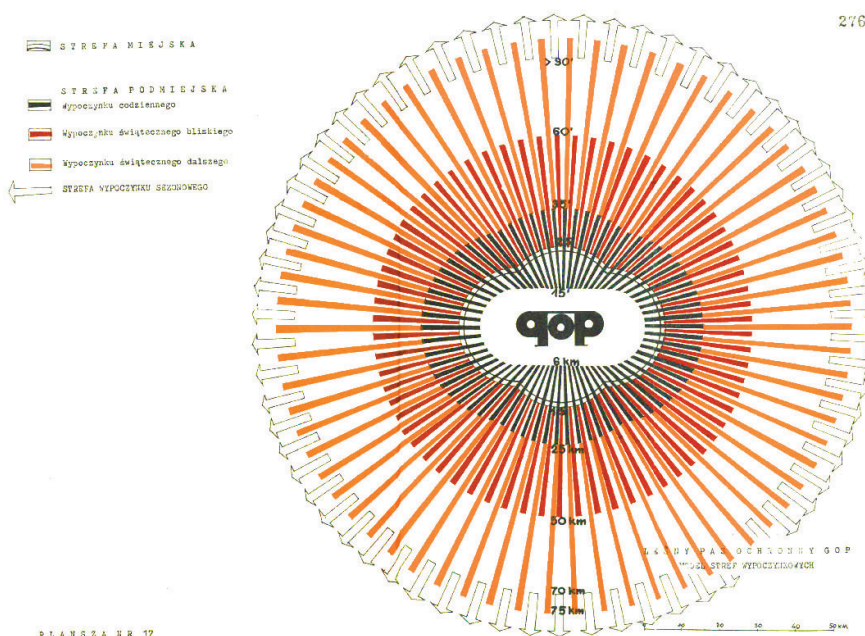
Istotnym elementem w koncepcji zagospodarowania przestrzennego LPO było stworzenie dość różnorodnej oferty wypoczynkowej, w zależności od czasu trwania samego wypoczynku i czasu przeznaczanego na dojazd do miejsca wypoczynku (Rys. 2). Biorąc pod uwagę to kryterium wyznaczone zostały następujące strefy:

strefa miejska: dojazd do 15 min, odległość do 6 km;

strefa podmiejska, w tym:

- ◆ strefa wypoczynku codziennego: dojazd do 35 min, odległość 25 km;
- ◆ strefa wypoczynku świątecznego bliskiego i świątecznego dalszego: dojazd do 60 min, odległość 50 km;
- ◆ strefa wypoczynku sezonowego: dojazd powyżej 90 min, odległość 70 km i więcej.

Rys. 2. Model stref wypoczynkowych

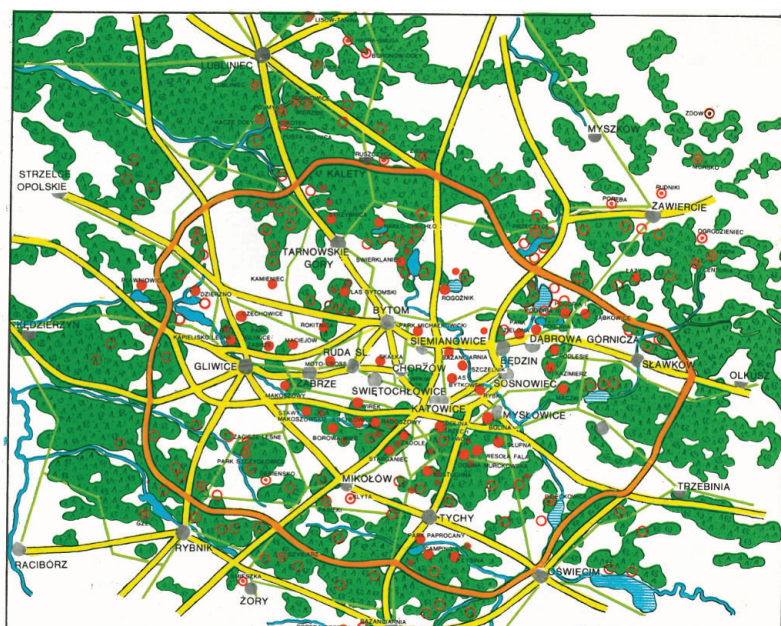
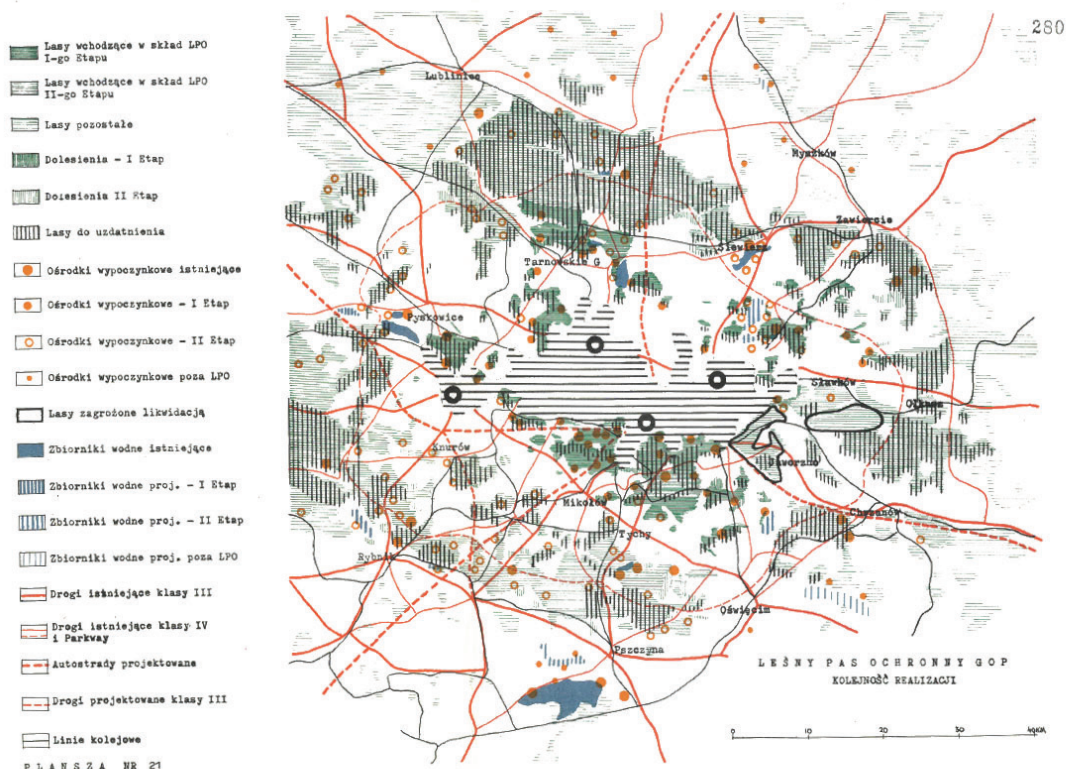

Leśny pas ochronny GOP

– kontekst historyczny

Realizacja wypoczynkowo-rekreacyjnej funkcji LPO w dużej mierze stanowiła formę rekultywacji terenu, wykonywaną i finansowaną przez ówczesnie działające zakłady przemysłowe (głównie kopalnie i huty). Nierzadko ośrodki wypoczynkowe zakładane były właśnie z wykorzystaniem wyrobisk popiaskowych, przekształcając je w atrakcyjne miejsca krajobrazowe do kąpieli, wędkowania czy sportów wodnych. W praktyce powierzona była komitetom (wojewódzkim i terenowym) ds. LPO. Były to miejsca organizacji czasu wolnego i realizacji wypoczynku codziennego lub świątecznego, w większości adresowane do pracowników zakładów przemysłowych, a niektóre z nich pełniły nawet rolę miejsc urlopowych (wypoczynku długotrwałego)

Rys. 3. Kolejność realizacji elementów zagospodarowania rekreacyjno-wypoczynkowego LPO

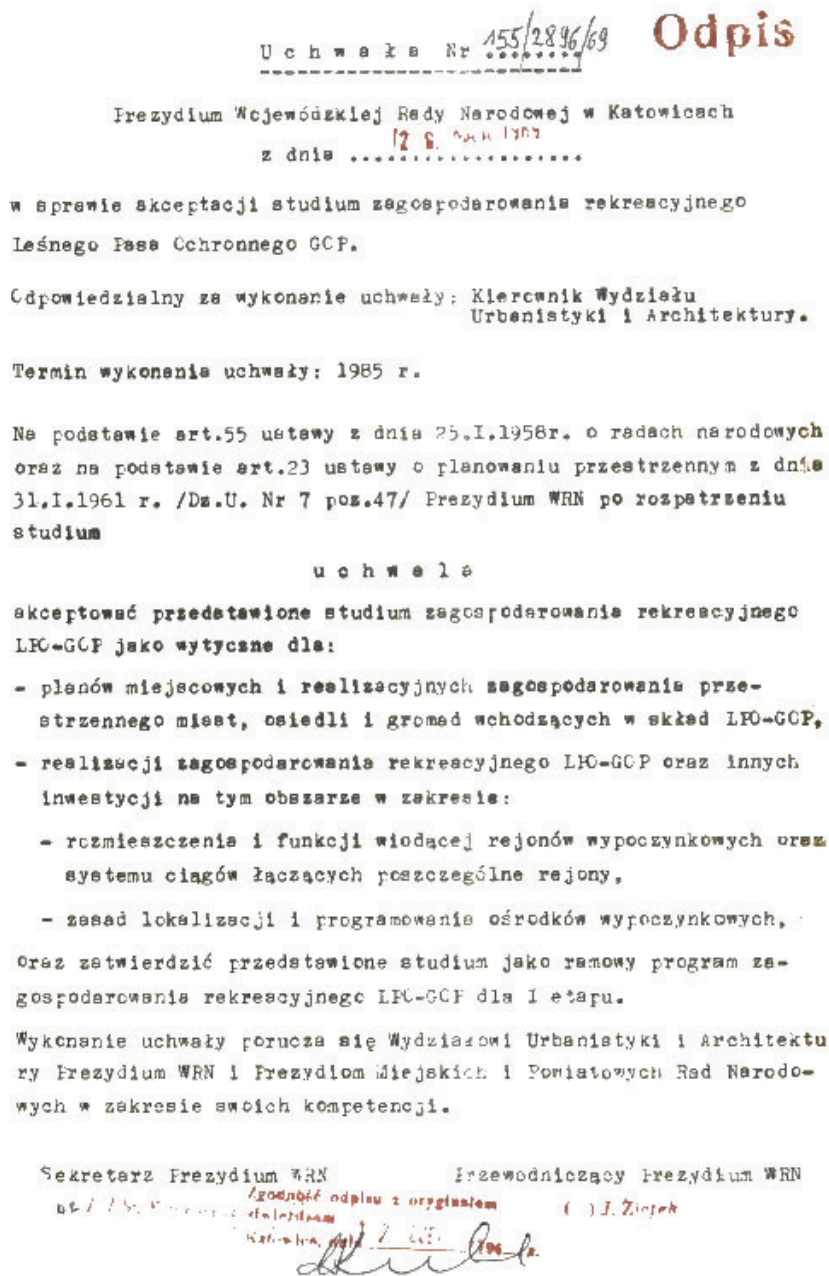

W rzeczywistości zrealizowano jedynie ok. 1/3 z założonej liczby ośrodków wypoczynkowych. Mimo to tworzyły one pewien system terenów rekreacyjnych o zróżnicowanym programie funkcjonalno-użytkowym i były miejscami bardzo licznie odwiedzanymi w ramach tzw. wypoczynku codziennego i świątecznego. (Rys. 4). Realizacja całości założenia przewidziana była do 1985 r., a wystąpienie efektów przebudowy drzewostanu zakładano po 40 latach, a więc ok. 2000 r. Cztery lata później nastąpiła zmiana ustrojowa i od 1989 r. rozpoczął się proces transformacji społeczno-gospodarczej, która doprowadziła do likwidacji znacznej większości ówczesnych zakładów przemysłowych. Współcześnie część z tych ośrodków jest pod zarządem ośrodków sportu i rekreacji.

Leśny pas ochronny GOP

– kontekst historyczny

Rys. 5 Uchwała z 1969 r. w sprawie akceptacji studium zagospodarowania rekreacyjnego Leśnego Pasa Ochronnego GOP

Decyzja o realizacji LPO była swego rodzaju decyzją szczebla centralnego, podjętą w 1968 r. na mocy uchwały Nr 196/68 Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów w sprawie utworzenia Leśnego Pasa Ochronnego GOP na obszarze 32 000 ha terenów leśnych i zagospodarowania go pod kątem potrzeb wypoczynkowych mieszkańców GOP. Idea ta została dalej rozwinięta w 1969 r. poprzez przyjęcie uchwały Nr 155/2896/69 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach w sprawie akceptacji studium zagospodarowania rekreacyjnego Leśnego Pasa Ochronnego GOP, z terminem realizacji tej uchwały w 1985 r. (Rys. 5).

Dzisiaj pojęcie LPO niemal wcale nie funkcjonuje w świadomości społecznej. Gdziekolwiek można jeszcze znaleźć pojedyncze ślady LPO (Rys. 6). LPO można uznać za unikatowy ze względu na swój zakres terytorialny i zadaniowy. Stanowi przykład kompleksowego podejścia do planowania funkcji wypoczynkowej w ujęciu powszechnym, dla mieszkańców ówczesnego GOP, a także ma wymiar rekultywacyjny.

